

INSTITUT FOR
MENNESKE
RETTIGHEDER

Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Siunnersuisoqatigiit
Rådet for Menneskerettigheder

RETTE TIL BOLIG

STATUS I GRØNLAND 2020

RETTE TIL BOLIG – STATUS I GRØNLAND 2020

Redaktion: Anncathrine Carl, Lise Garkier Hendriksen, Nadja Filskov,
Christoffer Badse (ansv.)

Denne rapport er en af flere rapporter, hvori Institut for Menneskerettigheder og Grønlands Råd for Menneskerettigheder gør status over menneskerettigheds-situationen i Grønland. Rapporterne behandler udvalgte menneskeretlige emner og giver anbefalinger til forbedring af menneskerettigheds-beskyttelsen inden for hvert emne. Se mere på menneskeret.dk og humanrights.gl.

ISBN: 978-87-93893-49-8

e-ISBN: 978-87-93893-50-4

Layout: Hedda Bank

Forsidebillede: John Rasmussen, Narsaq Foto

Oversættelse til grønlandsk: Athena Mathæussen

© 2020 Grønlands Råd for Menneskerettigheder og Institut for Menneskerettigheder
– Danmarks Nationale Menneskerettighedsinstitution

Denne publikation eller dele af den må reproduceres til ikke-kommerciel brug med tydelig angivelse af kilden.

Vi tilstræber, at vores udgivelser bliver så tilgængelige som muligt. Vi bruger for eksempel store typer, korte linjer, få orddelinger, løs bagkant og stærke kontraster.

INDHOLD

RESUMÉ	5
SUMMARY	6
KAPITEL 1 – UDVIKLINGEN PÅ OMRÅDET	7
KAPITEL 2 – DEN INTERNATIONALE RAMME	9
2.1 DEN INTERNATIONALE BESKYTTELSE AF RETTEN TIL BOLIG	9
2.2 FN'S VERDENSMÅL FOR BÆREDYGTIG UDVIKLING	10
KAPITEL 3 – DEN NATIONALE RAMME	11
3.1 BOLIGMARKEDET GENERELT	11
3.2 BOLIGMANGEL	12
3.3 SOCIALE YDELSER	13
3.4 ARBEJDSLØSHED	14
KAPITEL 4 – HJEMLØSE, GENHUSEDE OG BOLIGLØSE	15
4.1 DEN MENNESKERETLIGE BESKYTTELSE: STATEN HAR PLIGT TIL AT REALISERE RETTEN TIL BOLIG	15
4.2 GRØNLANDSKE FORHOLD: FLERE HAR SVÆRT VED AT FINDE EN PASSENDE BOLIG	16
KAPITEL 5 – TVANGSUDSÆTTELSE	19
5.1 DEN MENNESKERETLIGE BESKYTTELSE: KRAV TIL GENHUSNING HVIS MAN BLIVER TVANGSUDSAT AF SIN BOLIG	19
5.2 GRØNLANDSKE FORHOLD: MANGE TVANGSUDSÆTTELSE OG BEKYMRING FOR GENHUSEDE FAMILIER	20
KAPITEL 6 BOLIGKLAGENÆVNET	22
6.1 DEN MENNESKERETLIGE BESKYTTELSE: ADGANG TIL EFFEKTIVE RETSMIDLER	22
6.2 GRØNLANDSKE FORHOLD: BEHOV FOR AT UDVIDE BOLIGKLAGENÆVNETS KOMPETENCE?	22

KAPITEL 7 – TILGÆNGELIG INFORMATION	24
7.1 DEN MENNESKERETLIGE BESKYTTELSE: BEHOV FOR DATA OM ULIGHED	24
7.2 GRØNLANDSKE FORHOLD: MANGEL PÅ SYSTEMATISK OPDELT DATA	24
NOTER	26

RESUMÉ

Retten til bolig vedrører det enkelte menneskes mulighed for at kunne leve en tryk og værdig tilværelse. Boligen danner rammen om privat- og familielivet og nyder derfor også en særlig menneskeretlig beskyttelse. Mange faktorer har betydning for den enkeltes mulighed for at nyde retten til bolig. Samfundets generelle velstand og reguleringen af boligmarkedet har stor betydning, men også velfærdspolitiske spørgsmål er centrale problemstillinger. Udsatte grupper, der ikke er i stand til at forsørge sig selv på grund af sygdom, sociale problemer, handicap m.v., kan have vanskeligt ved at få adgang til en passende bolig, ligesom nogle kan være nødt til at bo flere familier på samme bopæl på grund af f.eks. høje omkostninger.

Rapporten giver først en kort beskrivelse af udviklingen på området. Dernæst vil der i korte træk blive redegjort for menneskeretten på området, og hvordan forholdene for udsatte borgeres adgang til en bolig er i Grønland. Derudover vil relevansen af FN's verdensmål for bæredygtig udvikling for boligområdet i Grønland også blive beskrevet.

I rapporten bliver der sat fokus på fire udvalgte emner og bliver givet anbefalinger til, hvor menneskerettighederne kan styrkes i Grønland. Emnerne er:

- Hjemløse, genhusede og boligløse
- Tvangsudsættelser
- Boligklagenævnet
- Tilgængelig information

RAPPORTENS VÆSENTLIGSTE ANBEFALINGER

Vi anbefaler blandt andet, at Naalakkersuisut sammen med kommunerne:

- Vedtager og gennemfører en samlet, national handlingsplan om hjemløse, genhusede og boligløse med henblik på at sikre, at denne gruppe borgere og familier modtager støtte, der sikrer muligheden for at forbedre deres sociale og økonomiske situation og hjælp til at finde en passende bolig.
- Sikrer, at familier med mindreårige børn ikke genhuses i boliger delt med andre beboere uden for familien.
- Indfører minimumsstandarder for genhusningsboliger, herunder krav om at der skal være adgang til varme, el, vand, toilet og bad.
- Sikrer, at der bliver tilvejebragt og ajourført viden og data vedrørende udviklingen på boligområdet, herunder undersøgelser af antallet af personer uden fast bopæl og tvangsudsættelser.

SUMMARY

The right to housing concern the individual's ability to live a safe and dignified existence. Housing is the framework for private- and family life and therefore also enjoy a special human rights protection. Several factors are important for the individual's opportunity to enjoy the right to housing. The general prosperity of the society and the regulation of the housing market are of great importance, but also questions pertaining to welfare policy are key issues.

Vulnerable groups, who are unable to support themselves due to illness, social problems, disability etc., can have difficulty in gaining access to adequate housing, and in some instances several families may be forced to live together in the same house due to e.g. high expenses.

The report first provides a brief description of developments in the area. Secondly, the human rights law in the area will be described briefly, as well as vulnerable persons' access to housing in Greenland. The relevance of the UN Sustainable Development Goals for the equal treatment area in Greenland will also be described.

In the report, four selected topics will be the focus points and recommendations will be given to how human rights can be strengthened in Greenland. The topics are:

- Homeless, rehoused and houseless
- Forced evictions
- The Housing Complaints Board
- Accessible information

THE KEY RECOMMENDATIONS OF THE REPORT

Our recommendations include that Naalakkersuisut in corporation with the municipalities:

- Implement a comprehensive, national plan of action on the homeless, rehoused and houseless to help this vulnerable group of persons and families with improving their social and economic situation and to find appropriate housing.
- Secure that families with underage children are not rehoused in living-quarters shared with residents that are not part of their family.
- Implement minimum standards for rehousing, including requirements for access to heating, electricity, running water, lavatory and bath.
- Secure that systems are implemented that continuously collect information on the number of persons without a permanent residence and forced evictions.

KAPITEL 1

UDVIKLINGEN PÅ OMRÅDET

De seneste år er der blandt andet sket følgende på området:

- Naalakkersuisut har gennem flere år ført en aktiv politik for at øge andelen af privatejede boliger i Grønland for blandt andet at skabe kortere ventelister til almene udlejningsboliger.¹ Det er gjort ved at give tilskud til omdannelse af lejeboliger til andels- og ejerboliger.² I den forbindelse har Naalakkersuisut udviklet en række støtteordninger med henblik på at udvikle og udvide det private boligmarked. For eksempel kan en lejer, der ønsker at omdanne sit lejemål til en ejerbolig, ansøge om lån til finansiering samt få nedslag i købsprisen. Der tages hensyn til, hvor boligen ligger – jo længere væk man er fra vækstbyerne, des større en procentdel kan man låne.³
- Naalakkersuisut har igangsat diverse projekter, som skal afhjælpe problemet med offentlige boliger ramt af skimmelsvamp. Siden 2014 har selvstyret kørt projektet kaldet "Smilende boliger", hvor lejligheder med skimmelsvamp renoveres.⁴ I juli 2019 var 151 boliger blevet renoveret.⁵ I december 2018 blev der igangsat et testprojekt af to nyindkøbte maskiner til at skabe et forsvarligt indeklima, så familier kan blive i deres bolig, mens og indtil der er gennemført en udbedring af en skimmelskade.⁶
- I 2016 udformede Kommuneqarfik Sermersooq en hovedstadsstrategi for Nuuk. Et af målene i strategien er, at Nuuk skal vokse fra 17.000 indbyggere i dag til 30.000 indbyggere i 2030.⁷ I den forbindelse skal der bygges 7.000 nye boliger i byen inden 2030.⁸
- I 2017 ændrede Naalakkersuisut modellen for, hvordan man beregner det beløb, en borger får tildelt i boligsikring. Den nye model baserer sig i højere grad på en borgers aktuelle indkomst.⁹ Naalakkersuisut har derudover tidligere tilkendegivet at ville holde lejen i ro i de selvstyrejede boliger.¹⁰
- I 2017 blev der igangsat et pilotprojekt i Kujalleq Kommune om økonomirådgivning primært rettet mod familier med hjemmeboende børn med økonomiske problemer, herunder huslejerestancer, der er risikozonen for at blive udsat af egen bolig eller allerede er blevet udsat. Gældsrådgivningen har været forankret i ejendomsselskabets INI A/S. I 2018 blev projektet udvidet med flere fokusområder og samarbejdspartnere, og i Finansloven for 2019 er der bevilliget penge til at videreføre projektet og udvidet tilbuddet til alle grønlandske kommuner i 2019.¹¹
- Naalakkersuisut har i 2019 igangsat et arbejde med at afdække hjemløshedsområdet, med henblik på at give et generelt grundlag for kommunerne til at kunne lave sociale handlingsplaner, der tager højde for lokale udfordringer. Naalakkersuisut planlægger endvidere at igangsætte et arbejde,

hvor eksperter inden for området skal komme med anbefalinger til konkrete indsatser, som kan igangsættes over for gruppen af hjemløse og forebygge hjemløshed.¹²

- Naalakkersuisut har påbegyndt forarbejdet til en reform af offentlig hjælp. Blandt andet skal den nuværende lovgivning opdateres i forhold til, at man i dag skal have fast bopæl i Grønland for at modtage offentlig hjælp, hvilket besværliggør processen omkring hjemløse modtagere. Der lægges endvidere op til, at hjemløse modtagere af offentlig hjælp skal modtage indsatser af rehabiliterende social karakter.¹³
- I 2019 udtrykte FN's Komité for Økonomiske, Sociale og Kulturelle rettigheder bekymring for manglen af billige boliger i Grønland. Komitéen var også bekymret for det høje antal af tvangsudsættelser. Den grønlandske regering blev på baggrund heraf bl.a. anbefalet at igangsætte initiativer for at øge antallet af billige boliger, herunder renovere ubeboede almene boliger med øget hast, og at grønlandsk lovgivning sikrer processuel beskyttelse for lejere ved tvangsudsættelse.¹⁴
- Den 22. november 2019 har Naalakkersuisut meddelt, at selvstyret igangsætter et arbejde med at afdække problemstillingen omkring socialt udsatte voksne og det stigende antal hjemløse. I forbindelse hermed er en hjemløsetælling igangsat, og er der blevet nedsat et ekspertpanel, der skal komme med anbefalinger på området. Efter planen skulle der være kommet konkrete løsningsforslag omkring maj måned 2020.¹⁵

KAPITEL 2

DEN INTERNATIONALE RAMME

2.1 DEN INTERNATIONALE BESKYTTELSE AF RETTEN TIL BOLIG

Retten til bolig er en økonomisk og social rettighed, der blandt andet er sikret i FN's Konvention om Økonomiske, Sociale og Kulturelle Rettigheder.¹⁶ Menneskerettigheder inden for de økonomiske, sociale og kulturelle områder er i vidt omfang rettigheder, som skal søges opnået gradvist via politiske og lovgivningsmæssige tiltag. Dette indebærer en forpligtelse for staterne til løbende at arbejde for forbedringer inden for de enkelte områder for at opnå det, som konventionen kalder "den fremadskridende fulde virkeliggørelse" af rettighederne.¹⁷

FN's Konvention om Økonomiske, Sociale og Kulturelle Rettigheder fastslår, at enhver har ret til en passende levestandard, der er tilstrækkelig for personen selv og personens familie, herunder ret til tøj og bolig og til en fortsat forbedring af levevilkår.¹⁸ Af konventionen fremgår endvidere, at staterne skal træffe passende foranstaltninger til at sikre virkeliggørelsen af retten til bolig.¹⁹

FN's Komité om Økonomiske, Sociale og Kulturelle Rettigheder har i en generel kommentar om fortolkningen af konventionen udtalt, at staternes forpligtelse til at sikre den fremadskridende virkeliggørelse af rettighederne både indebærer en handleforpligtelse og en resultatforpligtelse.²⁰ Staterne forpligter sig til at arbejde på at realisere rettighederne i konventionen (handleforpligtelse). Samtidig skal rettighederne gradvist realiseres, så staten skridt for skridt nærmer sig den fulde realisering (resultatforpligtelse).

Komitéen har endvidere udtalt, at staterne forventes at handle hurtigt og effektivt, men at handleforpligtelsen også må ses i lyset af statens tilgængelige ressourcer. Staten er således forpligtet til at arbejde på at virkeliggøre konventionens rettigheder så godt som muligt inden for statens tilgængelige ressourcer.²¹

Den Europæiske Menneskerettighedskonvention indeholder ikke en egentlig beskyttelse af retten til bolig, men konventionens artikel 8 beskytter retten til respekt for privat- og familieliv, hjem og korrespondance. Artikel 1 i den 1. tillægsprotokol til konventionen indeholder derudover en beskyttelse af ejendomsretten, der efter Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols praksis i et vist omfang omfatter retten til bolig.²²

Rettighederne i Den Europæiske Menneskerettighedskonvention beskrives almindeligvis som borgerlige og politiske rettigheder. Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol har dog fastslået, at disse rettigheder også i visse tilfælde betyder, at staten skal sikre visse socioøkonomiske forhold, når dette er nødvendigt for at sikre en praktisk og effektiv beskyttelse af konventionens rettigheder.²³ Til eksempel fandt domstolen, at Italien var forpligtet til at hjælpe en person med handicap med at anskaffe sig en bolig.²⁴ Domstolen har også i en anden sag fundet, at retten til privat- og familieliv var krænket, fordi Spanien ikke havde sikret en familie mod forureningen fra en nærliggende fabrik, hvilket medførte, at familien af helbredsmæssige årsager måtte fraflytte sin bolig.²⁵

Både FN's Konvention om Økonomiske, Sociale og Kulturelle Rettigheder og Den Europæiske Menneskerettighedskonvention indeholder generelle forbud mod diskrimination i forhold til konventionernes rettigheder, herunder også i relation til retten til bolig.²⁶

2.2 FN'S VERDENSMÅL FOR BÆREDYGTIG UDVIKLING

Hvert år afholder FN et årligt topmøde om status på gennemførelsen af FN's verdensmål for bæredygtig udvikling. Gennemførelsen af mål 11 om bæredygtige byer og lokalsamfund var et af de temaer, der blev behandlet i dybden på mødet i 2018. I den sammenhæng påpegede FN's specialrapportør for retten til bolig, Leilani Farha, at retten til bolig er en forudsætning for at mange af de resterende verdensmål kan opnås.²⁷

Særligt delmål 11.1 er relevant for retten til bolig:

Delmål 11.1: Inden 2030 skal alle sikres adgang til egnede og sikre boliger til en overkommelig pris med adgang til grundlæggende tjenesteydelser, og slumkvarterer skal opgraderes.

Indikator 11.1.1: Andel af bybefolkning, der lever i slumkvarterer, uformelle bebyggelser eller uegnede boligforhold.

Delmålet og den tilhørende indikator er menneskeretligt relevante, fordi det i forhold til gennemførelsen af retten til en passende levestandard er relevant at se på, hvor stor en del af befolkningen der bor i uegnede boligforhold m.v.²⁸

I grønlandsk kontekst er der mangel på opdateret data og statistik vedrørende udviklingen på boligområdet, herunder antallet af personer uden fast bopæl og tvangsudsættelser. Se nærmere nedenfor under afsnit 7 om tilgængelig information.

KAPITEL 3

DEN NATIONALE RAMME

3.1 BOLIGMARKEDET GENERELT

Størstedelen af boligerne i Grønland er offentligt ejet. Der har i mange år været en politisk målsætning om at øge andelen af privatejede boliger ved at tilskynde til at omdanne lejeboliger til andels- og ejerboliger.²⁹ De boligpolitiske initiativer har dog ikke ændret væsentligt ved, at det offentlige boligmarked stadigvæk er den dominerende boligform og i 2010 udgjorde 60 procent af boligbestanden.³⁰ I en befolkningsundersøgelse fra 2018 boede 42 procent af deltagerne i en lejet bolig og 34 procent i en ejet bolig. De resterende 24 procent boede på et lejet værelse, hos familien eller på en institution.³¹

Naalakkersuisut og kommunerne er derfor centrale spillere på boligmarkedet, herunder særligt i forhold til udsatte gruppers mulighed for at få en passende bolig.

Der er tre større offentligt ejede boligselskaber i Grønland: Kommuneqarfik Sermersooqs boligselskab Iserit A/S og de selvstyrejede INI A/S og Illuut A/S.³² Iserit A/S ejer og administrerer Kommuneqarfik Sermersooqs boliger, Illuut A/S ejer en række boliger, men får dem administreret hos en tredjepart (Agerskov Consulting), mens INI A/S alene varetager administrationen af både kommunalt ejede og selvstyrejede boliger.³³ De offentligt ejede boliger er reguleret af flere bestemmelser, hvoraf særligt landstingsforordningen om leje af boliger er central for beskyttelsen af socialt udsatte grupper. Forordningen indeholder en kommunal anvisningsret til boligsociale formål³⁴, mens optagelsen af boligsøgende på en venteliste reguleres af en bekendtgørelse³⁵. I perioden 2005 til 2012 har cirka 250 boliger årligt været anvist gennem den sociale anvisningsret, hvilket udgjorde 10-13 procent af boliganvisningerne.³⁶

Lejere med lave indkomster har mulighed for at søge om støtte til huslejeudgifter, både til privat udlejning og til leje i almene boliger.³⁷ De senere år har der dog været en stigning i antallet af familier, der udsættes af deres boliger på grund af manglende betalingsevne.³⁸ I 2017 blev der igangsat et pilotprojekt i Kujalleq Kommune, hvor INI A/S sammen med blandt andre kommunen har etableret et gældsrådgivningsteam, som skaber kontakt med personer og familier, som er i huslejerestance. Projektet har til formål at finde løsninger, der kan sikre, at den enkelte borger kan få sin restance under kontrol og beholde sin bolig. Projektet har givet gode resultater i kommunen³⁹, hvorfor det videreføres og udvides til alle grønlandske kommuner i 2019.⁴⁰

I 2015 ændrede Inatsisartut modellen for, hvordan man beregner det beløb, en borger får tildelt i boligsikring. Inden ændringen blev beløbet beregnet ud fra en husstands samlede indkomster fra det nærmest forudgående år. Den nye model baserer sig på en husstands aktuelle indkomster på ansøgningstidspunktet, så beregningen bliver mere retvisende og stemmer bedre overens med husstandens aktuelle behov.⁴¹ Naalakkersuisut har derudover tidligere tilkendegivet at ville holde lejen i ro i de selvstyreejede boliger.⁴² Iserit A/S og INI A/S mener, at en sådan regulering af husleje, der er kunstigt fastsat under markedspris, gør det svært at opretholde en omsætning, hvor der er plads i budgettet til blandt andet at reovere boligerne.⁴³

Hvis en lejer i en af selvstyrets eller kommunernes udlejningsboliger er utilfreds med for eksempel formalia i forhold til varsling af huslejeforhøjelser, vedligeholdelse eller boligens stand ved indflytningen, kan borgeren klage til Boligklagenævnet.⁴⁴ Private udlejningsboliger er ikke omfattet. Nævnet har således kompetence til at træffe afgørelse i en lang række sager, men har ikke kompetence til at træffe afgørelse om for eksempel selve den beløbsmæssige huslejeforhøjelse eller behandle sager vedrørende en huslejes størrelse. Bolignævnet afviser også klager, der ikke egner sig til behandling i nævnet, for eksempel hvis der skal ske bevisførelse.⁴⁵ Ifølge Landstingsforordning nr. 2 af 12. maj 2005 om leje af boliger vælges Boligklagenævnet for en 4-årig periode og består af en formand udpeget af Naalakkersuisoq for Boliger og Infrastruktur samt tre almindelige nævnsmedlemmer udpeget efter indstilling fra henholdsvis INI A/S, Lejernes Landsorganisation IPK og De Grønlandske Kommuners Landsforening (KANUKOKA).⁴⁶ KANUKOKA og IPK er imidlertid blevet nedlagt inden for de seneste år.⁴⁷ Deres indstillingsret er derfor på skift blevet overtaget af IMAK (Lærernes Fagforening i Grønland), PPK (interesseorganisationen Det Grønlandske Sundhedskartel) og fagforbundet SIK (Sulinermik Inuusutissarsiuqartut Kattuffiat).⁴⁸ Bolignævnets afgørelser kan indbringes for domstolene.⁴⁹

Naalakkersuisut har gennem flere år ført en aktiv politik for at øge andelen af privatejede boliger i Grønland for blandt andet at skabe kortere ventelister til almene udlejningsboliger.⁵⁰ Det er gjort ved at give tilskud til omdannelse af lejeboliger til andels- og ejerboliger.⁵¹ Hertil har Naalakkersuisut udviklet en række støtteordninger med henblik på at udvikle og udvide det private boligmarked. For eksempel kan en lejer, der ønsker at omdanne sit lejemål til en ejerbolig, ansøge om støtte til finansiering samt få nedslag i købsprisen.⁵²

3.2 BOLIGMANGEL

Der er stor boligmangel i de store byer, hvor der i en årrække har været lange ventelister til de offentligt ejede boliger. I Nuuk er der for eksempel i gennemsnit cirka 7,5 års ventetid til en lejebolig.⁵³ Dette skyldes i høj grad den stigende tilflytning til byerne, hvor der for eksempel i perioden 1. januar til 26. marts 2019 er sket en forøgelse af Nuuks indbyggertal på 217 personer. Dette er en meget markant stigning, da Nuuks indbyggertal tidligere er vokset med cirka 1000 personer hvert femte eller sjette år.⁵⁴ De lange ventelister rammer særligt de

borgere, der har færrest muligheder for at finde en passende bolig på det private marked.

En del offentlige boliger står tomme, fordi de er nedslidte og ramt af skimmelsvamp. I juni 2015 stod 399 af selvstyrets boliger tomme på grund af nedslid og 300 på grund af skimmelsvamp.⁵⁵

3.3 SOCIALE YDELSER

Landstingsforordningen om offentlig hjælp sikrer udsatte borgere en ret til offentlig hjælp ved akut trang eller til forsørgelse og faste udgifter, såfremt borgeren ikke er i stand til at skaffe sig og sin familie det nødvendige til livets ophold. Denne ret gælder under visse betingelser alle, der opholder sig i Grønland⁵⁶, og kan som hovedregel maksimalt udgøre 65 procent af mindstelønnen for en ikke-faglært arbejder⁵⁷. Modtagere af offentlig hjælp har mulighed for at have lønnet arbejde ved siden af, at de får offentlig hjælp, men det udbetalte lønbeløn de modtager, vil blive modregnet i hjælpen.⁵⁸

Udmålingen af offentlig hjælp til forsørgelse og faste udgifter består af et rådighedsbeløb til forsørgelse og et beløb til at dække de faste udgifter. Rådighedsbeløbet beregnes ud fra visse takser, hvorfor en modtager af offentlig hjælp ikke kan få udbetalt et større rådighedsbeløb, end de fastsatte takster. Taksterne varierer fra kommune til kommune, men i alle kommunerne er taksterne forskellige alt efter om der er tale om en enlig, et par, eller et børnetillæg. Afhængig af kommune kan en enlig få mellem 1.472 og 1.732 kr. om måneden, en person i et par kan få mellem 2.295 og 2.836 kr. om måneden, og i børnetillæg kan man per forældre få 1.000 kr. om måneden.⁵⁹

I 2017 modtog 5.694 borgere i alderen 18 til 64 år offentlig hjælp på mindst 500 kr. i løbet af året, hvilket svarer til, at 15,2 procent af den grønlandske befolkning i den arbejdsduelige alder på et tidspunkt har modtaget offentlig hjælp.⁶⁰ Tallet har været faldende siden 2014, hvor tallet var på sit højeste – dog er beløbet af begrænset størrelse. Dette tyder på, at de fleste modtagere enten har deltidsbeskæftigelse ved siden af eller kun modtager hjælpen i en begrænset del af året.⁶¹

Landstingsforordningen indeholder også en ret for ansøgeren til rådgivning fra kommunalbestyrelsen om, hvordan ansøgeren ved egen hjælp kan komme ud af de eksisterende eller fremtidige problemer med at forsørge sig selv og sin familie,⁶² samt en mulighed for at modtage flyttehjælp, hvis dette forbedrer ansøgerens bolig- og erhvervsforhold.⁶³ Kommunalbestyrelsens afgørelse på området kan påklages til Det Sociale Ankenævn.⁶⁴

I 2018 var den højeste sats for førtidspensioner op til 113.068 kr. om året og den laveste op til 56.534 kr. om året.⁶⁵ Såfremt man er fyldt 66 år, kan man modtage en alderspension, der består af et grundbeløb og et pensionstillæg. I 2017 udgjorde grundbeløbet op til 60.350 kr. om året, men afhænger af, om pensionistens årlige

samlede indkomst overstiger et vist beløb. Det samme gør pensionstillægget, der årligt udgjorde kr. 74.859 for en enlig og op til 41.611 kr. om året for en samlelever.⁶⁶ Retten til en fuld alderspension er betinget af mindst 40 års fast bopæl i Grønland, Danmark eller Færøerne mellem det fyldte 15. år og pensionsalderen. Hvis man ikke opfylder dette, modtager man en lavere pension.⁶⁷

3.4 ARBEJDSLØSHED

I 2018 udgjorde den gennemsnitlige månedlige grønlandske arbejdsstyrke 27.231 personer.⁶⁸ Heraf var 1.582 personer i gennemsnit ledige, hvilket svarer til cirka 5,8 procent. Sammenlignet med 2017 var ledigheden faldet med 1 procent. I 2018 stod cirka en fjerdedel af den samlede grønlandske befolkning på 18-65 år udenfor arbejdsstyrken. Ledigheden blandt mænd og kvinder er nogenlunde på niveau – i 2018 udgjorde mænd cirka 53,5 procent af de ledige, mens kvinder udgjorde cirka 46,5 procent.⁶⁹

Ledighedsprocenten er generelt højere i bygderne end i byerne.⁷⁰ I 2018 var cirka 9 procent af arbejdsstyrken i bygderne ledige i løbet af en måned, mens det i byerne kun var cirka 5,4 procent. Særligt de unge under 25 år, som bor i bygderne, er hårdt ramt. Ledigheden er præget af store sæsonudsving, hvor ledigheden er størst i vinterhalvåret og lavest i sommerhalvåret. Sæsonudsvingene i ledigheden er større blandt mænd end kvinder.⁷¹ Dette skyldes sandsynligvis, at grønlandske mænd i højere grad end kvinder er beskæftiget indenfor sæsonbetonede brancher, særligt fiskeri, mens hovedparten af kvinderne er ansat i den offentlige sektor, der har et stabilt beskæftigelsesniveau igennem hele året.⁷²

Cirka 84 procent af de personer, som rammes af ledighed, har ingen uddannelse udover folkeskolen.⁷³ Ledighedsprocenten blandt personer med folkeskole som højest fuldført uddannelse var i 2017 på 11 procent. Ledigheden blandt alle andre uddannelsesgrupper lå på under 6,8 procent.

Hvis man uforskyldt bliver ledig, hjemsendt eller syg, kan man i op til 13 uger modtage arbejdsmarkedsydelse. Ydelsen forudsætter blandt andet, at man er tilmeldt folkeregistret i Grønland.⁷⁴ Ydelsen udgør maksimalt 90 procent af mindstelønnen for en ikke-faglært arbejder og udbetales bagud hver 14. dag.⁷⁵ Hvis man stadigvæk er ledig efter de 13 uger, er der mulighed for at få offentlig hjælp.⁷⁶

KAPITEL 4

HJEMLØSE, GENHUSEDE OG BOLIGLØSE

4.1 DEN MENNESKERETTLIGE BESKYTTELSE: STATEN HAR PLIGT TIL AT REALISERE RETTEN TIL BOLIG

Deltagerstaterne til FN's Konvention om Økonomiske, Sociale og Kulturelle Rettigheder er forpligtet til at træffe passende foranstaltninger til at realisere retten til en passende levestandard, herunder retten til en passende bolig, og en fortsat forbedring af levevilkår.⁷⁷

Adgangen til en passende bolig for mindre bemidlede personer er omfattet af statens forpligtelse til at sikre retten til bolig. Staten har en særlig forpligtelse til at indrette forholdene på en sådan måde, at særligt udsatte og marginaliserede grupper, der har svært ved selv at skaffe sig en passende bolig, kan nyde denne rettighed.

Komitéen for Økonomiske, Sociale og Kulturelle rettigheder fortolker retten til en "passende bolig" udvidende. Rettigheden skal derfor forstås bredere end kun at have ret til et tag over hovedet, men skal også ses som retten til at leve med værdighed, i sikkerhed og fred. Dette indebærer blandt andet adgang til sikkert drikkevand, el til at kunne lave mad, varme og belysning, toilet og bad, fødevareropbevaring. Derudover skal boligen også være tilstrækkelig stor i forhold til antallet af beboere, og skal beskytte beboerne mod blandt andet kulde, fugt, regn, og vind.⁷⁸

Det er Komitéen for Økonomiske, Sociale og Kulturelle rettigheds opfattelse, at konventionen indeholder en "minimumskerneforpligtelse" for alle rettighederne deri, som alle stater stort set uanset deres tilgængelige ressourcer skal opfylde, og som kræver umiddelbar handling.⁷⁹ Komitéen har udtalt, at for at staterne kan leve op til deres pligt til fuldt ud at realisere retten til bolig, vil det næsten altid kræve en national boligstrategi, der skal afspejle en bred inddragelse og deltagelse af alle berørte, herunder hjemløse.⁸⁰

FN's Komité for Økonomiske, Sociale og Kulturelle rettigheder anbefalede i 2019, at den grønlandske regering igangsætter initiativer for at øge antallet af billige boliger, herunder renovere ubeboede almene boliger med øget hast, og sikrer, at tvangsudsatte personer har adgang til en passende alternativ bolig, samt at resourcesvage personer har adgang til boligstøtte.⁸¹

4.2 GRØNLANDSKE FORHOLD: FLERE HAR SVÆRT VED AT FINDE EN PASSENDE BOLIG

Borgere uden passende bolig kan opdeles i tre grupper; hjemløse, genhusede og boligløse. Gruppen af hjemløse omfatter personer, der ikke har et fast sted at opholde sig om natten.⁸² Der er således tale om en gruppe af personer, der ikke har mulighed for privatliv og eget socialt liv i en passende bolig.

Det samlede antal borgere i Grønland uden fast bopæl og bolig blev af Naalakkersuisut i november 2017 opgjort til i alt 878 personer. Antallet er dog præget af nogen usikkerhed, idet der ikke findes en samlet opgørelse over personer uden fast bopæl.⁸³ Naalakkersuisut får oplysninger fra de enkelte kommuner om, hvor mange hjemløse de har. Kommunerne kan dog have forskellige opfattelser og vurderinger af, hvornår en person anses som værende hjemløs.

Det står klart, at der de seneste år har været en kraftig stigning i antallet af borgere uden fast bopæl.⁸⁴ Problemet med hjemløshed er størst i Kommuneqarfik Sermersooq, hvor der efter Naalakkersuisuts opgørelse i efteråret 2017 var i alt 469 hjemløse⁸⁵ i en kommune med 22.946 indbyggere.⁸⁶

Genhusede omfatter personer, der er udsat fra deres bolig og er bosiddende i en genhusningsbolig.⁸⁷ En undersøgelse af Statens Byggeforskningsinstitut under Aalborg Universitet om hjemløshed i Grønland har afdækket en række forhold, der belyses i det følgende:

En tvangsudsat borger og/eller familie vil efter at være blevet udsat af sin bolig blive tilbudt gratis genhusning af boligselskabet.⁸⁸ Myndighederne stiller ikke krav til kvaliteten af genhusningsboliger, kommunerne fører ikke tilsyn med genhusningsboligerne, og boligselskaberne har forskellige opfattelser af, hvilke krav der skal stilles til boligerne.⁸⁹ For eksempel anser boligselskabet Iserit A/S ikke el som en nødvendighed, mens INI A/S gør. Iserit A/S har sat en maksimal opholdstid i genhusningsboliger til tre måneder, hvorefter man udsættes fra genhusningen. INI A/S har mulighed for at udsætte personer efter tre måneder, hvis genhusningsreglementet ikke overholdes – denne mulighed anvendes dog sjældent eller slet ikke.⁹⁰

Naalakkersuisut har i 2013 tilkendegivet, at de ikke agter at stille minimumskrav til standarden af genhusningsboliger, herunder krav om varme, el, vand og adgang til køleskab, toilet m.v., da der stilles krav til byggerier efter Inatsisartutlov nr. 13 af 26. maj 2010 om byggeri. Naalakkersuisut henviste endvidere til, at der er meget forskellige leveforhold i Grønland, at der ikke kan fastsættes minimumsstandarder om eksempelvis kloak og bad, da en sådan standard ikke kan opfyldes alle steder, og at det ville være urimeligt at stille højere krav til en genhusningsbolig end den standard en familie tidligere har levet under.⁹¹

Undersøgelsen lavet af Statens Byggeforskningsinstitut under Aalborg Universitet om hjemløshed i Grønland viste, at genhusning sker i et rum i en lejlighed, der

deles med andre beboere. Der kan ved enlige blive stillet krav om, at de deler et værelse med andre. Borgeren må som udgangspunkt ikke have meget af dennes indbo med på grund af pladsmangel i genhusningslejlighederne⁹² og får tilbudt at få indbo opbevaret i tre måneder. Det offentlige betaler for opbevaringen i disse måneder, hvorefter borgeren selv skal betale. Hvis borgeren ikke betaler inden tre måneder, bliver indboet smidt ud.⁹³ Det er dog ikke alle borgere, som har fået dette tilbud eller har forstået ordningens indhold. Flere beretter, at indboet er blevet smidt ud uden yderligere varsel, og at de ikke har været klar over, at de skulle henvende sig og betale for opbevaringen inden for de tre måneder.⁹⁴

I INI A/S' genhusningsboliger skal alle beboere flytte til en anden genhusningsbolig hver tredje måned. Rokeringen skal medvirke til at motivere beboerne til at finde en anden bolig ved, at de ikke har en følelse af at have et hjem.⁹⁵ Genhusede er som følge heraf en gruppe af personer i en midlertidig boligsituation, præget af usikkerhed, manglende privatliv, og uden mulighed for frit at vælge deres eget sociale liv i en passende bolig.

Boligløse er personer, der i et givent tidsrum er indkvarteret i en bolig, de ikke lejer eller ejer, hvori de ikke har mulighed for privatliv og eget socialt liv. Der vil for en ikke ubetydelig del af gruppen være tale om personer, der bor hos familie og venner.⁹⁶ Det er sandsynligt, at der i forhold til boligløse personer er et ikke-uvæsentligt mørketal, idet boligløse ikke umiddelbart registreres i de offentlige systemer.⁹⁷

I en befolkningsundersøgelse fra 2018 svarede 9 procent, at de inden for de seneste 12 måneder havde haft overnattende personer i deres hjem i en bestemt periode, fordi de ikke havde andre steder at bo.⁹⁸

Naalakkersuisut oplyste ved udgangen af 2017, at der på daværende tidspunkt ikke fra Naalakkersuisuts side var igangsat byggerier af herberger, idet byggeri af herberger var et kommunalt anliggende, hvortil der ikke var afsat midler på finansloven for 2018.⁹⁹

Hjemløshed følger som oftest efter alvorlige sociale problemer og misbrug. At leve livet på gaden i et klima som det grønlandske er særligt udfordrende som følge af den manglende beskyttelse mod kulde, vind og nedbør. Dertil kommer de sociale konsekvenser af at mangle sit eget hjem, herunder at have et privatliv.

Indsatsen mod hjemløshed er i høj grad overladt til de enkelte kommuner. Det er lokale budgetter, der skal prioritere at bygge herberger og varmestuer. Der har i de senere år været øget opmærksomhed på problemstillingen, men bekæmpelsen af hjemløshed er decentraliseret uden et nationalt overblik og muligheden for at agere effektivt på nationalt plan.¹⁰⁰

Der er også udfordringer, hvad angår den ældre del af befolkningen, der har en bolig, men finder det tiltagende vanskeligt at klare sig i dagligdagen, og derfor

gerne vil flytte i ældrebolig eller på pleje- eller alderdomshjem. En flytning kan dog indebære, at man må forlade sin familie, sit netværk og sin hjemegn, da der ikke er plejehjem og ældreboliger i bygderne, og der er lange ventelister til institutionspladser og ældreboliger.¹⁰¹ Denne problematik må forventes at blive større, da der bliver flere og flere ældre.¹⁰²

Vi anbefaler, at Naalakkersuisut i samarbejde med kommunerne:

- Vedtager og gennemfører en samlet, national handlingsplan mod hjemløshed m.v. for at sikre, at alle borgere har mulighed for at finde og fastholde en passende bolig, og for at sikre at der etableres herberger i områder med mange hjemløse.
- Indfører minimumsstandarder for genhusningsboliger, herunder krav om at der skal være adgang til varme, el, vand, toilet og bad.
- Overvejer, hvordan mulighederne kan styrkes for at ældre, der bor i bygderne, kan få en ældrebolig eller modtage støtte i hjemmet i deres nærmiljø.

KAPITEL 5

TVANGSUDSÆTTELSER

5.1 DEN MENNESKERETLIGE BESKYTTELSE: KRAV TIL GENHUSNING HVIS MAN BLIVER TVANGSUDSAT AF SIN BOLIG

FN's Komité for Økonomiske, Sociale og Kulturelle rettigheder har i en såkaldt kommentar ("general comment") udtalt sig om tvangsudsættelser. Retten til bolig efter FN's konvention om økonomiske, sociale og kulturelle rettigheder indeholder også et forbud mod vilkårlige udsættelser. Beboere kan udsættes af deres boliger, når det sker i overensstemmelse med national ret og menneskeretlige standarder. Dette forudsætter dog blandt andet, at der er en vis beskyttelse af lejerne samt lovregulering af procedurer for tvangsmæssige udsættelser, og adgang til domstolskontrol.¹⁰³

Komitéen fremhæver, at staterne skal sikre, at udsættelser ikke resulterer i hjemløshed eller i, at personer bliver sårbare over for brud på andre menneskerettigheder.¹⁰⁴ Især kvinder, børn, unge, ældre og etniske minoriteter er sårbare ved tvangsudsættelser.¹⁰⁵ Staten skal derfor tage alle passende foranstaltninger inden for rammerne af statens tilgængelige ressourcer for at sikre, at tvangsudsatte lejere, der ikke selv kan skaffe sig en ny passende bolig, får adgang til en alternativ bolig eller genhusning.¹⁰⁶

FN's Børnekonvention fastslår, at ethvert barn har ret til den levestandard, der kræves for barnets fysiske, psykiske, åndelige, moralske og sociale udvikling. Deltagerstaterne til konventionen skal træffe passende forholdsregler for at hjælpe forældre og andre med ansvar for barnet med at leve op til denne ret.¹⁰⁷ Staten skal også træffe alle passende lovgivningsmæssige, administrative, sociale og uddannelsesmæssige forholdsregler til at beskytte børn mod fysisk eller psykisk vold, skade eller misbrug, vanrøgt eller forsømmelig behandling, mishandling eller udnyttelse.¹⁰⁸ FN's Højkommissær for menneskerettigheder har lavet et notat, hvori det fremhæves, at adgangen til en bolig er afgørende i et barns udvikling, hvorfor tvangsudsættelser kan være særligt traumatiske for børn.¹⁰⁹

FN's Komité for Økonomiske, Sociale og Kulturelle rettigheder udtrykte i 2019 bekymring for antallet af tvangsudsættelser på grund af ubetalt husleje i Grønland, og anbefalede, at den grønlandske regering sikrer, at tvangsudsatte personer har adgang til en passende alternativ bolig, og at resourcesvage personer har adgang til boligstøtte.¹¹⁰

5.2 GRØNLANDSKE FORHOLD: MANGE TVANGSUDDSÆTTELSE OG BEKYMRING FOR GENHUSEDE FAMILIER

Hver lejer får i gennemsnit mere end to rykkere om året for manglende huslejebetaling. Cirka 80 procent betaler først deres husleje, når de har modtaget en sådan rykker.¹¹¹ I 2015 sendte INI A/S og Iserit A/S 1.661 begæringer om udsættelse til fogeden (politiet), hovedsageligt på grund af manglende huslejebetaling. Dette førte til 255 udsættelser. I perioden 2005-2013 var det gennemsnitlige antal fogedsager på 1.264 årligt¹¹², så 2016-tallene udgør i den sammenhæng en betragtelig stigning. Antallet af udsatte familier har også været stigende de seneste år. Familier, der udsættes af deres bolig på grund af huslejerestance, er plaget af gæld, de ikke kan betale, og mangler i visse tilfælde de nødvendige kompetencer til at styre egen økonomi.¹¹³

For at hjælpe udsætningstruede lejere blev der i 2017 igangsat et pilotprojekt om økonomirådgivning, rettet mod familier med økonomiske problemer med hjemmeboende børn, herunder huslejerestancer, der er i risikozonen for at blive udsat af egen bolig eller allerede er blevet udsat. Økonomirådgivningen gav positive resultater, hvorfor den politiske koordinationsgruppe i 2018 aftalte, at rådgivningen skulle søges implementeret i alle grønlandske kommuner i 2019. Der blev bevilliget penge til denne udvidelse på Finansloven for 2019 og 2020.¹¹⁴

De fleste udsættelser opgjort pr. 1000 boliger ligger i den sydlige del af Vestgrønland og i Østgrønland. De store byer ligger forholdsvis lavt.¹¹⁵ I gennemsnit blev der i perioden 2005 til 2012 udsat cirka 13 husstande pr. 1000 boliger. Til sammenligning blev der i samme periode i Danmark udsat 5,5 pr. 1000 almene boliger og 3,2 pr. 1000 udlejningsboliger.¹¹⁶ Der blev altså i denne periode udsat 3-4 gange så mange husstande i Grønland som i Danmark.

Det er politiet, og dermed ikke en domstol, der behandler og vurderer, om der er grundlag for at tvangsudsætte en lejer eller lejerens husstand. Det er også politiet, der gennemfører tvangsudsættelserne. Politiet kan imidlertid nægte at imødekomme en anmodning om udsættelse af en lejer, hvis lejeren eller lejerens husstand derved kommer til at stå uden bolig eller forholdene i øvrigt taler imod at gennemføre udsættelsen.¹¹⁷

Tvangsudsættelser skyldes ofte dårlig økonomi og en forudgående tiltagende gældsætning, der som oftest også har store negative sociale konsekvenser for den enkelte borger og familie, herunder familier med børn. Konsekvenserne af disse sociale problemer er mange, herunder social udstødelse, depression og alkoholproblemer, og vil som oftest påvirke både voksne og børn i de ramte familier.

Børnerettighedsinstitutionen i Grønland, MIO, har udtrykt bekymring for børn og unges udvikling, sundhed og trivsel, når de genhuses ved tvangsudsættelser. Ifølge MIO er der risiko for, at de genhuses sammen med voksne med misbrugsproblematikker og krænkende adfærd samt bliver stigmatiseret af deres omgivelser. Derudover indebærer flytning til en ny bolig hver tredje måned også en ustabil tilværelse for børnene og de unge.¹¹⁸

Vi anbefaler, at Naalackersuisut i samarbejde med kommunerne:

- Sikrer, at familier med mindreårige børn ikke genhuses i boliger delt med andre beboere uden for familien.

KAPITEL 6

BOLIGKLAGENÆVNET

6.1 DEN MENNESKERETLIGE BESKYTTELSE: ADGANG TIL EFFEKTIVE RETSMIDLER

FN's Komité for Økonomiske, Sociale og Kulturelle rettigheder har udtalt, at processuel beskyttelse især er relevant ved tvangsudsættelser. I en sådan situation berøres nemlig mange af rettighederne i internationale menneskerettighedskonventioner, som for eksempel retten til bolig, privatliv, familieliv og ejendom.

Ved tvangsudsættelser skal der være adgang til effektive retsmidler, og, hvor muligt, adgang til juridisk bistand til personer, der har brug for det, til at søge om erstatning fra domstolene.¹¹⁹ Specialrapportøren for retten til bolig har med reference til komitéen udtalt, at adgangen til effektive retsmidler skal sikre juridisk beskyttelse af blandt andet ejerskab, en overkommelig pris, beboelighed, tilgængelighed, og placering.¹²⁰ Dette indebærer blandt andet, at lejere skal kunne beskyttes mod urimelige huslejeniveauer- eller stigninger.¹²¹ Retten til effektive retsmidler behøves ikke at betyde et retsligt retsmiddel, men kan også være i form af administrative instanser, som for eksempel boligklagenævn, så længe disse er tilgængelige, til at betale, samt er rettidige og effektive.¹²²

Staterne skal endvidere sikre, at lovgivning og anden regulering på området kan forebygge og potentielt straffe tvangsudsættelser. Dette gælder ikke kun i forhold til offentlige udlejere, men også i forhold til private.¹²³ Staterne skal blandt andet indføre lovgivningsmæssige og administrative foranstaltninger, der kræver, at privates handlinger stemmer overens med og ikke undergraver realiseringen af retten til bolig. Foranstaltningerne skal også sikre effektive retsmidler for dem, som de privates handlinger går ud over.¹²⁴

FN's Komité for Økonomiske, Sociale og Kulturelle rettigheder anbefalede i 2019, at den grønlandske regering i lovgivningen sikrer processuel beskyttelse for lejere ved tvangsudsættelse.¹²⁵

6.2 GRØNLANDSKE FORHOLD: BEHOV FOR AT UDVIDE BOLIGKLAGENÆVNETS KOMPETENCE?

Boligklagenævnet kan behandle klager over en række forhold i offentligt ejede udlejningsboliger. Nævnet har ikke kompetence til at behandle spørgsmål vedrørende privat ejede udlejningsboliger, og kan udelukkende behandle sager om følgende:

- Formalia ved varsling af huslejeforhøjelser
- Vedligeholdelse og istandsættelse
- Boligens stand ved indflytning
- Installation i og forbedringer af det lejede (råderet)
- Lejerens brug af det lejede (overtrædelse af ordensreglerne)
- Brugsrettens overgang til andre (boligbytning, fremleje og fortsættelse af lejemål)
- Boligens stand ved fraflytning (normalistandsættelse)¹²⁶

Nævnet kan dermed ikke behandle spørgsmål om eksempelvis en huslejes størrelse.

I 2015 modtog nævnet 79 sager. Der blev i alt afsluttet 46 sager. 40 blev afvist, heraf ti på grund af, at sagerne faldt uden for nævnets kompetence og 15 på grund af manglende indbetaling af klagegebyr.¹²⁷ Den seneste årsberetning fra Boligklagenævnet er udgivet i februar 2017, og viser, at nævnet i 2016 afsluttede 82 sager, hvoraf 79 blev afvist. 32 af sagerne blev afvist på grund af manglende kompetence.¹²⁸ Derudover afvistes 26 sager på grund af manglende indbetaling af klagegebyr.¹²⁹

Den høje afvisningsprocent tyder på, at nævnets kompetence enten ikke er klart nok beskrevet, eller at der er et behov hos borgerne for at kunne få behandlet andre og flere sager end dem, som Boligklagenævnet har kompetence til at behandle lige nu. Dette kunne for eksempel være fordi, at borgerne ønsker at klage over huslejestørrelse eller over en privat udlejer.

Vi anbefaler, at Naalakkersuisut:

- Overvejer, hvorvidt der er behov for at udvide Boligklagenævnets kompetence til at behandle spørgsmål om huslejestørrelse, og hvorvidt nævnets kompetence skal udvides til også at omfatte private udlejningsboliger.

KAPITEL 7

TILGÆNGELIG INFORMATION

7.1 DEN MENNESKERETLIGE BESKYTTELSE: BEHOV FOR DATA OM ULIGHED

Disaggregeret information er fundamentalt for at kunne identificere, monitorere og rapportere ulighed og diskriminerende mønstre i udøvelsen af retten til økonomiske, sociale og kulturelle rettigheder. Også menneskerettighedsindikatorer er meget nyttige i monitoreringen af rettighederne – især til at måle, om der sker en progressiv realisering af rettighederne.¹³⁰

FN's Komité for Økonomiske, Sociale og Kulturelle rettigheder anbefalede i 2019, at den grønlandske regering udvikler passende indikatorer for implementeringen af økonomiske, sociale og kulturelle rettigheder, og indsamler data på dem.¹³¹

7.2 GRØNLANDSKE FORHOLD: MANGEL PÅ SYSTEMATISK OPDELT DATA

På boligområdet er der en høj grad af mangel på viden, undersøgelser og baseline data.

Den eksisterende data bliver endvidere ikke løbende og systematisk analyseret, og er derfor i mange tilfælde forældet eller mangelfuld. For eksempel er den seneste boligstatistik fra Grønlands Statistik fra 2009¹³², og der findes ikke nogen samlet opgørelse over personer uden fast bopæl i Grønland. Kommunernes definition af, hvornår man er hjemløs er endvidere forskellig, hvorfor det er vanskeligt at sammenkøre de kommunale data. Da der ikke systematisk indsamles data over hjemløse, er det derfor også svært at se udviklingen i antallet af hjemløse. I denne sammenhæng er en positiv udvikling, at Naalakkersuisut i 2019 har nedsat en ekspertgruppe og igangsat en hjemløsetælling.

I 2012 blev der mellem KL og den danske regering lavet en aftale om grunddata, der blandt andet indebærer at lave et grunddataprogram, som skal sikre, at grunddata vedligeholdes, anvendes og kan bruges på tværs af myndighedsområder og sektorer.¹³³ Naalakkersuisut og Den Fælles Offentlige IT Styregruppe (FOIS) har indgået en aftale om grunddata, som blandt andet indebærer at lave en fælles datamodel og datafordeler. Betegnelsen "grunddata" dækker over en række grundlæggende oplysninger om personer, virksomheder, adresser, steder m.v., og registreres af det offentlige. Formålet med grunddataprogrammet er at koordinere vedligeholdelse og anvendelse af grunddata, der skal kunne bruges på tværs af myndigheder. Når grunddataprogrammet er blevet fuldt implementeret, vil det

understøtte dataindsamling og gøre det nemmere at sammenligne forhold på tværs af Grønland.¹³⁴

Manglen på viden, undersøgelser og baseline data, der over tid viser udviklingen inden for forskellige grene, der relaterer sig til boligområdet, resulterer i informationshuller og usikkerhed om, hvorvidt der sker en gradvis realisering af økonomiske og sociale rettigheder.

Vi anbefaler, at Naalakkersuisut i samarbejde med kommunerne:

- Sikrer, at der bliver tilvejebragt og ajourført viden og data vedrørende udviklingen på boligområdet, herunder undersøgelser af antallet af personer uden fast bopæl og tvangsudsættelser.

NOTER

- 1 Naalakkersuisoq for Boliger og Infrastruktur, "Besvarelse af § 37 spørgsmål 155-2018 af 2. august 2018 vedrørende boligområdet", tilgængelig på: https://ina.gl/documents/para3637/2018/svar/155_2018_boligomraadet_MAVR_svar.pdf.
- 2 Knud Erik Hansen og Hans Thor Andersen, "Hjemløshed i Grønland", Aalborg Universitet, 2013, side 166, tilgængelig på: http://vbn.aau.dk/files/177448858/SBi_2013_13.pdf.
- 3 Se Landstingsforordning nr. 11 af 19. november 2007 om støtte til boligbyggeri, fælleshuse, byggesæt m.v., Inatsisartutlov nr. 33 af 23. november 2017 om andelsboliger samt Inatsisartutlov nr. 39 af 23. november 2017 om boligfinansiering.
- 4 Departementet for Boliger og Infrastrukturs informationsavis "Fremtidens boliger", artiklen "Smilende boliger", marts 2019, side 16, tilgængelig på: <https://en.calameo.com/read/000775194c262fbc234>.
- 5 Naalakkersuisoq for Boliger og Infrastruktur, "Besvarelse af § 37 spørgsmål 2019-235 om skimmelsvamp af 15. juli 2019", tilgængelig på: https://ina.gl/documents/para3637/2019/svar/235_2019_Skimmelsvamp_SOGEI_svar.pdf.
- 6 Naalakkersuisoq for Boliger og Infrastruktur, "Besvarelse af § 37 spørgsmål 2018-328 af 11. januar 2018 om boliger", tilgængelig på: https://ina.gl/documents/para3637/2018/svar/328_2018_inissiat_boliger_dec_SOGEI_svar.pdf.
- 7 Kommuneqarfik Sermesooq, "Nuuk – Arktisk hovedstad: Hovedstadsstrategi for Nuuk", 2016, side 29, tilgængelig på: https://sermersooq.gl/uploads/2016/09/Hovedstadsstrategi_pixi_DK.pdf.
- 8 Sermitsiaq, "Nybyggeri skal afhjælpe boligmangel i Nuuk", udgave 21 2016, side 24, tilgængelig på: <https://en.calameo.com/read/00077519421bb7903a4ed>.
- 9 Inatsisartutlov nr. 23 af 7. december 2015 om boligsikring i lejeboliger, almindelige bemærkninger, pkt. 1, side 1.
- 10 Naalakkersuisut, "Huslejen skal ikke stige i 2018 i Selvstyrets udlejningsboliger", 21. juli 2017, tilgængelig på: https://naalakkersuisut.gl/da/Naalakkersuisut/Nyheder/2017/07/210717_husleje.
- 11 Naalakkersuisut, "Finanslov for 2019", 2018, side 328, tilgængelig på: <https://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Attached%20Files/Finans/DK/Finanslov/2019/FL2019%20%20med%20sidetal%20linket%20indholdsfortegnelse%20og%20underskrift%20%20DK.pdf>.

- 12 Naalakkersuisoq for Sundhed, Sociale Anliggender og Justitsområdet, "Besvarelse af § 37 spørgsmål nr. 325-2019 om hjemløshed af 23. oktober 2019", tilgængelig på: https://ina.gl/documents/para3637/2019/svar/325_2019_hjemloese_TMAR_svar.pdf.
- 13 Naalakkersuisoq for Sundhed, Sociale Anliggender og Justitsområdet, "Besvarelse af § 37 spørgsmål nr. 325-2019 om hjemløshed af 23. oktober 2019", tilgængelig på: https://ina.gl/documents/para3637/2019/svar/325_2019_hjemloese_TMAR_svar.pdf.
- 14 FN's Konvention om Økonomiske, Sociale og Kulturelle Rettigheder, "Concluding observations on the sixth periodic report of Denmark", E/C.12/DNK/CO/6, 18. oktober 2019, pkt. 53 og 54.
- 15 Naalakkersuisut, "Hjælp til hjemløse og udsatte på vej", 22. november 2019, tilgængelig på: https://naalakkersuisut.gl/da/Naalakkersuisut/Nyheder/2019/11/2211_hjaelp.
- 16 FN's Konvention om Økonomiske, Sociale og Kulturelle Rettigheder, se bekendtgørelse nr. 5 af 14. januar 1976, tilgængelig på: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=60835>.
- 17 FN's Konvention om Økonomiske, Sociale og Kulturelle Rettigheder, artikel 2, stk. 1.
- 18 FN's Konvention om Økonomiske, Sociale og Kulturelle Rettigheder, artikel 11, stk. 1.
- 19 FN's Konvention om Økonomiske, Sociale og Kulturelle Rettigheder, artikel 11.
- 20 FN's Komité om Økonomiske, Sociale og Kulturelle rettigheder, General Comment No. 3: The nature of States parties' obligations (art. 2, para. 1, of the Covenant), 1991, pkt. 1 og 9.
- 21 FN's Komité om Økonomiske, Sociale og Kulturelle Rettigheder, General Comment No. 3: The nature of States parties' obligations (art. 2, para. 1, of the Covenant), 1991, pkt. 2 og 4.
- 22 For en gennemgang af domstolens praksis i relation til boligrettigheder se Ida Elisabeth Kock, "Human Rights as Indivisible Rights: the protection of socio-economic demands under the European Convention on Human Rights", Martinus Nijhoff Publishers, 2009, side 113ff.
- 23 Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol, Airey mod Irland, dom af 9. oktober 1979, app. no. 6289/73, pkt. 26.
- 24 Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol, Marzari mod Italien, afgørelse af 4. maj 1999, app. no. 36448/97.
- 25 Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol, López Ostra mod Spanien, dom af 9. december 1994, app. no. 16798/90.
- 26 FN's Konvention om Økonomiske, Sociale og Kulturelle Rettigheder, artikel 2(2), samt Den Europæiske Menneskerettighedskonvention, artikel 14.
- 27 ECOSOC, "Speakers Make Human Rights Case for Adequate Housing, Greater Public Space in Urban Areas, as High-Level Political Forum on Sustainable Development Continues Session", 11. juli 2018, tilgængelig på: <https://www.un.org/press/en/2018/ecosoc6937.doc.htm>

- 28 Se for yderligere oplysninger Institut for Menneskerettigheder, "Indicators and data for human rights and sustainable development: a practical approach to leaving no one behind", 2019, side 7-8, tilgængelig på: https://www.humanrights.dk/sites/humanrights.dk/files/media/dokumenter/indicators_and_data.pdf.
- 29 Knud Erik Hansen og Hans Thor Andersen, "Hjemløshed i Grønland", Aalborg Universitet, 2013, side 166, tilgængelig på: http://vbn.aau.dk/files/177448858/SBi_2013_13.pdf.
- 30 Skatte- og Velfærdscommissionen, "Boligsubsidier i Grønland – baggrundsrapport marts 2011", 2011, side 12, tilgængelig på: <https://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Attached%20Files/Finans/DK/Betaenkning/Baggrundsmateriale%20Boliger.pdf>.
- 31 Statens Institut for Folkesundhed, "Befolkningsundersøgelsen i Grønland 2018 – levevilkår, livsstil og helbred", side 9, tilgængelig på: https://www.sdu.dk/da/sif/rapporter/2019/befolkningsundersogelsen_i_groenland.
- 32 Naalakkersuisoq for Boliger og Infrastruktur, "Besvarelse af § 37 spørgsmål 112-2018 af 20. juli 2018 vedrørende boligområdet", tilgængelig på: https://inatsisartut.gl/documents/para3637/2018/svar/155_2018_boligomraadet_MAVR_svar.pdf
- 33 Se hjemmesiderne for INI A/S, Iserit A/S, Illuut A/S og Agerskov Consulting.
- 34 Landstingsforordning nr. 2 af 12. maj 2005 om leje af boliger, § 22, stk. 2.
- 35 Hjemmestyrets bekendtgørelse nr. 12 af 23. april 2008 om udlejning af ejendomme til beboelse udstedt i medfør af landstingsforordningen med senere ændringer, kapitel 3.
- 36 Knud Erik Hansen og Hans Thor Andersen, "Hjemløshed i Grønland", Aalborg Universitet, 2013, side 171f, tilgængelig på http://vbn.aau.dk/files/177448858/SBi_2013_13.pdf.
- 37 Inatsisartutlov nr. 23 af 7. december 2015 om boligsikring i lejeboliger.
- 38 Departementet for Finansier og Skatter, "Redegørelse om gæld og gældsafvikling", 2017, side 21 og 26, tilgængelig på: <https://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Attached%20Files/Finans/DK/Gaelds%20og%20investeringsstrategi/Gaeldsredegorelse%20efter%20godkendelse%20til%20Inatsisartut%20final%20dk.pdf>
- 39 Naalakkersuisoq for Finansier, "Besvarelse af § 37 spørgsmål 2018-179 af 1. august 2018 om gældsrådgivningsprojektet i Kommune Kujalleq", tilgængelig på: https://ina.gl/documents/para3637/2018/svar/179_2018_huslejerestancer_SAOL_svar.pdf.
- 40 Naalakkersuisut, "Finanslov for 2019", 2018, side 328, tilgængelig på: <https://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Attached%20Files/Finans/DK/Finanslov/2019/FL2019%20med%20sidetal%20linket%20indholdsfortegnelse%20og%20underskrift%20DK.pdf>.
- 41 Inatsisartutlov nr. 23 af 7. december 2015 om boligsikring i lejeboliger, almindelige bemærkninger pkt. 1, side 1.
- 42 Naalakkersuisut, "Huslejen skal ikke stige i 2018 i Selvstyrets udlejningsboliger", 21. juli 2017, tilgængelig på: https://naalakkersuisut.gl/da/Naalakkersuisut/Nyheder/2017/07/210717_husleje.

- 43 Fagbladet Boligen, "Massiv mangel på boliger i Grønland, 14. januar 2019, tilgængelig på: <https://fagbladetboligen.dk/artikler/2019/januar/massiv-mangel-paa-boliger-i-groenland/>.
- 44 Hjemmestyrets bekendtgørelse nr. 27 af 26. november 2008 om boligklagenævnets virksomhed og Landstingsforordning nr. 2 af 12. maj 2005 om leje af boliger, § 84.
- 45 Boligklagenævnet, "Boligklagenævnets årsberetning 2016", 2017, tilgængelig på: <https://aqa.gl/da/klage/Boliglovgivning/Boligklagenavnets-aarsberetninger/Boligklagenavnets-aarsberetning-2016>.
- 46 Landstingsforordning nr. 2 af 12. maj 2005 om leje af boliger, § 82.
- 47 Kalaalit Nunaata Radioa, "KANUKOKA har sidste dag 31. juli", 6. januar 2018, tilgængelig på: <https://knr.gl/da/nyheder/kanukoka-har-sidste-dag-31-juli> og oplysning om IPK givet af Anita Hoffer, Stabsdirektør ved ejendomsselskabet INI A/S, 29. oktober 2019.
- 48 Oplysning givet af Anita Hoffer, Stabsdirektør ved ejendomsselskabet INI A/S, 29. oktober 2019.
- 49 Hjemmestyrets bekendtgørelse nr. 27 af 26. november 2008 om boligklagenævnets virksomhed, § 10.
- 50 Naalakkersuisoq for Boliger og Infrastruktur, "Besvarelse af § 37 spørgsmål 155-2018 af 2. august 2018 vedrørende boligområdet", tilgængelig på: https://ina.gl/documents/para3637/2018/svar/155_2018_boligomraadet_MAVR_svar.pdf.
- 51 Knud Erik Hansen og Hans Thor Andersen, "Hjemløshed i Grønland", Aalborg Universitet, 2013, side 166, tilgængelig på: http://vbn.aau.dk/files/177448858/SBi_2013_13.pdf.
- 52 Se Landstingsforordning nr. 11 af 19. november 2007 om støtte til boligbyggeri, fælleshuse, byggesæt m.v., Inatsisartutlov nr. 33 af 23. november 2017 om andelsboliger samt Inatsisartutlov nr. 39 af 23. november 2017 om boligfinansiering.
- 53 Skatte- og Velfærdskommissionen, "Vores velstand og velfærd - kræver handling nu", Skatte- og Velfærdskommissionens betænkning marts 2011, 2011, side 142, tilgængelig på: <https://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Attached%20Files/Finans/DK/Betaenkning/Skatte%20og%20Velf%C3%A6rdskommissionens%20bet%C3%A6nkning%20Marts%202011.pdf>.
- 54 Sermitsiaq, "Tilflytter-boom i hovedstaden", nyhedsartikel, 27. marts 2019, tilgængelig på: <https://sermitsiaq.ag/tilflytter-boom-i-hovedstaden>.
- 55 Naalakkersuisoq for Boliger og Infrastruktur, "Besvarelse af § 37 spørgsmål 112-2018 af 3. september 2015 omkring boliger", tilgængelig på: https://ina.gl/documents/para3637/2015/svar/221_Inissiat_suka_svar.pdf.
- 56 Landstingsforordning nr. 15 af 20. november 2006 om offentlig hjælp, § 3, jf. § 4.
- 57 Landstingsforordning nr. 15 af 20. november 2006 om offentlig hjælp, § 13.
- 58 VIVE – Det nationale forsknings- og analysecenter for velfærd, "Analyse af offentlig hjælp", 2018, side 31, tilgængelig på: https://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Publications/Familie%20og%20Justits/DK/Rapport_Analyse%20af%20offentlig%20hj%C3%A6lp%20DK.pdf.

- 59 VIVE – Det nationale forsknings- og analysecenter for velfærd, "Analyse af offentlig hjælp", 2018, side 26f, tilgængelig på: https://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Publications/Familie%20og%20Justits/DK/Rapport_Analyse%20af%20offentlig%20hj%C3%A6lp%20DK.pdf.
- 60 VIVE – Det nationale forsknings- og analysecenter for velfærd, "Analyse af offentlig hjælp", 2018, side 47, tilgængelig på: https://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Publications/Familie%20og%20Justits/DK/Rapport_Analyse%20af%20offentlig%20hj%C3%A6lp%20DK.pdf.
- 61 VIVE – Det nationale forsknings- og analysecenter for velfærd, "Analyse af offentlig hjælp", 2018, side 50, tilgængelig på: https://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Publications/Familie%20og%20Justits/DK/Rapport_Analyse%20af%20offentlig%20hj%C3%A6lp%20DK.pdf.
- 62 Landstingsforordning nr. 15 af 20. november 2006 om offentlig hjælp, §§ 10-11.
- 63 Landstingsforordning nr. 15 af 20. november 2006 om offentlig hjælp, §§ 21-22.
- 64 Landstingsforordning nr. 15 af 20. november 2006 om offentlig hjælp, § 30.
- 65 Inatsisartutlov nr. 40 af 9. december 2015 om førtidspension og Sullissivik.gl, "Førtidspension i Grønland", tilgængelig på: https://www.sullissivik.gl/Emner/Sociale_forhold/Foertidspension/Foertidspension_nyt-design?sc_lang=da-DK.
- 66 Inatsisartutlov nr. 20 af 23. november 2015 om alderspension, § 1, stk. 2, og §§ 8-11 samt Naalakkersuisut, "Alderspension", 2018, tilgængelig på: <https://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Attached%20Files/Familie/DK/2018/diverse/Pjece%20om%20Alderspension%20-%20DA.pdf>.
- 67 Inatsisartutlov nr. 20 af 23. november 2015 om alderspension, § 7.
- 68 Grønlands statistik, "Statistikbanken, "Arbejdsstyrken blandt fastboende 18-65-årige efter tid, kvartal, distrikt, bosted, alder, køn og opgørelsesvariabel", 2018, tal trukket den 3. juni 2020, tilgængelig på: http://bank.stat.gl/pxweb/da/Greenland/Greenland__AR__AR10/ARXSTK1.px?rxid=ARXSTK103-06-2020%2011:08:20.
- 69 Arbejdsstyrken blandt fastboende 18-65-årige efter tid, kvartal, distrikt, bosted, alder, køn og opgørelsesvariabel", 2018, tal trukket den 3. juni 2020, tilgængelig på: http://bank.stat.gl/pxweb/da/Greenland/Greenland__AR__AR10/ARXSTK1.px?rxid=ARXSTK103-06-2020%2011:08:20.
- 70 Arbejdsstyrken blandt fastboende 18-65-årige efter tid, kvartal, distrikt, bosted, alder, køn og opgørelsesvariabel", 2018, tal trukket den 3. juni 2020, tilgængelig på: http://bank.stat.gl/pxweb/da/Greenland/Greenland__AR__AR10/ARXSTK1.px?rxid=ARXSTK103-06-2020%2011:08:20.
- 71 Arbejdsstyrken blandt fastboende 18-65-årige efter tid, kvartal, distrikt, bosted, alder, køn og opgørelsesvariabel", 2018, tal trukket den 3. juni 2020, tilgængelig på: http://bank.stat.gl/pxweb/da/Greenland/Greenland__AR__AR10/ARXSTK1.px?rxid=ARXSTK103-06-2020%2011:08:20.
- 72 Grønlands statistik, "Ledighed og arbejdsstyrke 2017", tilgængelig på: <http://www.stat.gl/dialog/main.asp?lang=da&version=201901&sc=AR&subthemecode=o3&colcode=o>.
- 73 Grønlands statistik, "Ledighed og arbejdsstyrke 2017", tilgængelig på: <http://www.stat.gl/dialog/main.asp?lang=da&version=201901&sc=AR>

- <http://www.stat.gl/publ/da/GF/2020/pdf/Gr%C3%B8nland%20i%20tal%202020.pdf>
- 74 Inatsisartutlov nr. 2 af 15. maj 2014 om arbejdsmarkedsydelse, § 6.
- 75 Inatsisartutlov nr. 2 af 15. maj 2014 om arbejdsmarkedsydelse, § 14.
- 76 Landstingsforordning nr. 15 af 20. november 2006 om offentlig hjælp.
- 77 FN's Konvention om Økonomiske, Sociale og Kulturelle Rettigheder, artikel 11, stk. 1.
- 78 FN's Komité for Økonomiske, Sociale og Kulturelle Rettigheder, "General Comment No. 4: The Right to Adequate Housing (Art. 11(1) of the Covenant", 13. december 1991, E/1992/23, punkt 7 og 8.
- 79 FN's Komité for Økonomiske, Sociale og Kulturelle Rettigheder, "General Comment No. 3: The Nature of States Parties' Obligations (Art. 2, Para. 1, of the Covenant)", 14. december 1990, E/1991/23, punkt 10
- 80 FN's Komité for Økonomiske, Sociale og Kulturelle Rettigheder, "General Comment No. 4: The Right to Adequate Housing (Art. 11(1) of the Covenant", 13. december 1991, E/1992/23, punkt 12.
- 81 FN's Konvention om Økonomiske, Sociale og Kulturelle Rettigheder, "Concluding observations on the sixth periodic report of Denmark", E/C.12/DNK/CO/6, 18. oktober 2019, pkt. 53 og 54.
- 82 Naalakkersuisoq for Sociale Anliggender, Familie, Ligestilling og Justitsvæsen, "Besvarelse af § 37-spørgsmål nr. 2017-230 af 24. november 2017 om omfanget af hjemløse", tilgængelig på: https://inatsisartut.gl/documents/para3637/2017/svar/2017_230_hjemloese_angerlasimaffeqanngitsut_aacl_svar.pdf.
- 83 Naalakkersuisoq for Sociale Anliggender, Familie, Ligestilling og Justitsvæsen, "Besvarelse af § 37-spørgsmål nr. 2017-230 af 24. november 2017 om omfanget af hjemløse", tilgængelig på: https://inatsisartut.gl/documents/para3637/2017/svar/2017_230_hjemloese_angerlasimaffeqanngitsut_aacl_svar.pdf.
- 84 Departementet for Finanser og Skatter, "Redegørelse om gæld og gældsafvikling", 2017, side 8-9, tilgængelig på: [https://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Attached%20Files/Finans/DK/Gaelds%20og%20investeringsstrategi/Gaeldsredegørelse%20efter%20godkendelse%20til%20Inatsisartut%20final%20dk.pdf](https://naalakkersuisut.gl/~/media/Nanoq/Files/Attached%20Files/Finans/DK/Gaelds%20og%20investeringsstrategi/Gaeldsredegørelse%20efter%20godkendelse%20til%20Inatsisartut%20final%20dk.pdf)
- 85 Naalakkersuisoq for Sociale Anliggender, Familie, Ligestilling og Justitsvæsen, "Besvarelse af § 37-spørgsmål nr. 2017-230 af 24. november 2017 om omfanget af hjemløse", tilgængelig på: https://inatsisartut.gl/documents/para3637/2017/svar/2017_230_hjemloese_angerlasimaffeqanngitsut_aacl_svar.pdf.
- 86 Grønlands Statistik, "2019 Grønlands Befolkning", tilgængelig på: <http://www.stat.gl/dialog/main.asp?lang=da&sc=BE&version=201901>.
- 87 Naalakkersuisoq for Sociale Anliggender, Familie, Ligestilling og Justitsvæsen, "Besvarelse af § 37-spørgsmål nr. 2017-230 af 24. november 2017 om omfanget af hjemløse", tilgængelig på: https://inatsisartut.gl/documents/para3637/2017/svar/2017_230_hjemloese_angerlasimaffeqanngitsut_aacl_svar.pdf.

- 88 Knud Erik Hansen og Hans Thor Andersen, "Hjemløshed i Grønland", Aalborg Universitet, 2013, side 55, tilgængelig på: http://vbn.aau.dk/files/177448858/SBi_2013_13.pdf.
- 89 Knud Erik Hansen og Hans Thor Andersen, "Hjemløshed i Grønland", Aalborg Universitet, 2013, side 174, tilgængelig på: http://vbn.aau.dk/files/177448858/SBi_2013_13.pdf.
- 90 Knud Erik Hansen og Hans Thor Andersen, "Hjemløshed i Grønland", Aalborg Universitet, 2013, side 175, tilgængelig på: http://vbn.aau.dk/files/177448858/SBi_2013_13.pdf.
- 91 Naalakkersuisut for Boliger, Natur og Miljø, "Besvarelse af § 37-spørgsmål nr. 112/2013 om hjemløse børn i genhusning af 8. juli 2013", tilgængelig på: https://ina.gl/documents/para3637/2013/svar/112_hjemloese_pach_svar.pdf.
- 92 Knud Erik Hansen og Hans Thor Andersen, "Hjemløshed i Grønland", Aalborg Universitet, 2013, side 175, tilgængelig på: http://vbn.aau.dk/files/177448858/SBi_2013_13.pdf.
- 93 Knud Erik Hansen og Hans Thor Andersen, "Hjemløshed i Grønland", Aalborg Universitet, 2013, side 55, tilgængelig på: http://vbn.aau.dk/files/177448858/SBi_2013_13.pdf.
- 94 Knud Erik Hansen og Hans Thor Andersen, "Hjemløshed i Grønland", Aalborg Universitet, 2013, side 110, 116, 119, 122, 124 og 127, tilgængelig på: http://vbn.aau.dk/files/177448858/SBi_2013_13.pdf.
- 95 Knud Erik Hansen og Hans Thor Andersen, "Hjemløshed i Grønland", Aalborg Universitet, 2013, side 176, tilgængelig på: http://vbn.aau.dk/files/177448858/SBi_2013_13.pdf.
- 96 Knud Erik Hansen og Hans Thor Andersen, "Hjemløshed i Grønland", Aalborg Universitet, 2013, SBI, side 10, tilgængelig på: http://vbn.aau.dk/files/177448858/SBi_2013_13.pdf.
- 97 Knud Erik Hansen og Hans Thor Andersen, "Hjemløshed i Grønland", Aalborg Universitet, 2013, s. 197, tilgængelig på: http://vbn.aau.dk/files/177448858/SBi_2013_13.pdf.
- 98 Statens Institut for Folkesundhed, "Befolkningsundersøgelsen i Grønland 2018 – Levevilkår, livsstil og helbred", 2019, side 10, tilgængelig på: https://www.sdu.dk/da/sif/rapporter/2019/befolkningsundersoegelsen_i_groenland.
- 99 Naalakkersuisoq for Kommuner, Bygder, Yderdistrikter, Infrastruktur og Boliger, "Besvarelse af § 37-spørgsmål nr. 2017-253 af 8. december 2017 om hjemløse", tilgængelig på: https://inatsisartut.gl/documents/para3637/2017/svar/2017_253_hjemloese_dekl_svar.pdf.
- 100 Kalaallit Nunaata Radioa, "Forsker: Der er brug for en plan for at hjælpe hjemløse", 28. november 2017, tilgængelig på: <https://knr.gl/da/nyheder/der-er-brug-en-plan-hj%C3%A6lpe-hjeml%C3%B8se>.
- 101 Statens Institut for Folkesundhed, "Ældre menneskers liv og helbred i Grønland – En rapport fra forsknings- og udviklingsprojektet Arkitsk Aldring (AgeArc)", 2019, side 15f, tilgængelig på: https://www.sdu.dk/sif/-/media/images/sif/udgivelser/2019/aeldre_menneskers_liv_og_helbred_i_groenland.pdf.

- 102 Grønlands statistik, "Befolkningsfremskrivningen 2019-2029 (2050)", tilgængelig på: <http://www.stat.gl/dialog/main.asp?lang=da&version=201903&sc=BE&subthemecode=o2&colcode=O>.
- 103 FN's Komité for Økonomiske, Sociale og Kulturelle rettigheder, "General Comment No. 7: The right to adequate housing (Art.11.1): forced evictions", 20. maj 1997, E/1998/22, punkt 3,4 og 10.
- 104 FN's Komité for Økonomiske, Sociale og Kulturelle rettigheder, "General Comment No. 7: The right to adequate housing (Art.11.1): forced evictions", 20. maj 1997, E/1998/22, punkt 16.
- 105 FN's Komité for Økonomiske, Sociale og Kulturelle rettigheder, "General Comment No. 7: The right to adequate housing (Art.11.1): forced evictions", 20. maj 1997, E/1998/22, punkt 10.
- 106 FN's Komité for Økonomiske, Sociale og Kulturelle rettigheder, "General Comment No. 7: The right to adequate housing (Art.11.1): forced evictions", 20. maj 1997, E/1998/22, punkt 16.
- 107 FN's Børnekonventions artikel 27.
- 108 FN's Børnekonventions artikel 19.
- 109 FN's Højkommissær for Menneskerettigheder, "Fact Sheet No. 25 (Rev. 1) – Forced Evictions", 2014, side 17f, tilgængelig på: <https://www.refworld.org/docid/5566d6744.html>.
- 110 FN's Konvention om Økonomiske, Sociale og Kulturelle Rettigheder, "Concluding observations on the sixth periodic report of Denmark", E/C.12/DNK/CO/6, 18. oktober 2019, pkt. 53 og 54.
- 111 Knud Erik Hansen og Hans Thor Andersen, "Hjemløshed i Grønland", Aalborg Universitet, 2013, side 23, tilgængelig på: http://vbn.aau.dk/files/177448858/SBi_2013_13.pdf.
- 112 Departementet for Finanser og Skatter, "Redegørelse om gæld og gældsafvikling", 2017, side 9, tilgængelig på: <https://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Attached%20Files/Finans/DK/Gaelds%20og%20investeringsstrategi/Gaeldsredegørelse%20efter%20godkendelse%20til%20Inatsisartut%20final%20dk.pdf>.
- 113 Departementet for Finanser og Skatter, "Redegørelse om gæld og gældsafvikling", 2017, side 21, tilgængelig på: <https://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Attached%20Files/Finans/DK/Gaelds%20og%20investeringsstrategi/Gaeldsredegørelse%20efter%20godkendelse%20til%20Inatsisartut%20final%20dk.pdf>.
- 114 Naalakkersuisut, "Finanslov for 2019", 2018, side 328, tilgængelig på: <https://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Attached%20Files/Finans/DK/Finanslov/2019/FL2019%20-%20med%20sidetal%20linket%20indholdsfortegnelse%20og%20underskrift%20%20DK.pdf> og Naalakkersuisut, "Finanslov for 2020", 2020, side 337, tilgængelig på: <https://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Attached%20Files/Finans/DK/Finanslov/2020/FL2020%20-%20med%20underskrevet%20lovtekst%20og%20linket%20indholdsfortegnelse%20-%20DK.pdf>

- 115 Knud Erik Hansen og Hans Thor Andersen, "Hjemløshed i Grønland", Aalborg Universitet, 2013, side 183, tilgængelig på: http://vbn.aau.dk/files/177448858/SBi_2013_13.pdf.
- 116 Knud Erik Hansen og Hans Thor Andersen, "Hjemløshed i Grønland", Aalborg Universitet, 2013, side 184, tilgængelig på: http://vbn.aau.dk/files/177448858/SBi_2013_13.pdf.
- 117 Lovbekendtgørelse nr. 1581 af 13. december 2016 om retsplejelov for Grønland, kapitel 46. Se også Departementet for Finanser og Skatter, "Redegørelse om gæld og gældsafvikling", 2017, side 23, tilgængelig på: <https://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Attached%20Files/Finans/DK/Gaelds%20og%20investeringsstrategi/Gaeldsredegørelse%20efter%20godkendelse%20til%20Inatsisartut%20final%20dk.pdf>.
- 118 Departementet for Finanser og Skatter, "Redegørelse om gæld og gældsafvikling", 2017, side 10, tilgængelig på: <https://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Attached%20Files/Finans/DK/Gaelds%20og%20investeringsstrategi/Gaeldsredegørelse%20efter%20godkendelse%20til%20Inatsisartut%20final%20dk.pdf>.
- 119 FN's Komité for Økonomiske, Sociale og Kulturelle rettigheder, "General Comment No. 7: The right to adequate housing (Art.11.1): forced evictions", 20. maj 1997, E/1998/22, punkt 15.
- 120 FN's Menneskerettighedsråd, "Access to justice for the right to housing – Report of the Special Rapporteur on adequate housing as a component of the right to an adequate standard of living, and on the right to non-discrimination in this context", 15. januar 2019, A/HRC/40/61, punkt 14.
- 121 FN's Komité for Økonomiske, Sociale og Kulturelle Rettigheder, "General Comment No. 4: The Right to Adequate Housing (Art. 11(1) of the Covenant", 13. december 1991, E/1992/23, punkt 8(c).
- 122 FN's Menneskerettighedsråd, "Access to justice for the right to housing – Report of the Special Rapporteur on adequate housing as a component of the right to an adequate standard of living, and on the right to non-discrimination in this context", 15. januar 2019, A/HRC/40/61, punkt 18.
- 123 FN's Komité for Økonomiske, Sociale og Kulturelle rettigheder, "General Comment No. 7: The right to adequate housing (Art.11.1): forced evictions", 20. maj 1997, E/1998/22, punkt 9.
- 124 FN's Komité for Økonomiske, Sociale og Kulturelle rettigheder, "General Comment No. 24 (2017) on State obligations under the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights in the context of business activities", 10. August 2017, E/C.12/GC/24, punkt 14.
- 125 FN's Konvention om Økonomiske, Sociale og Kulturelle Rettigheder, "Concluding observations on the sixth periodic report of Denmark", E/C.12/DNK/CO/6, 18. oktober 2019, pkt. 54.
- 126 Boligklagenævnets hjemmeside: <https://aua.gl/da/Bolig>
- 127 Boligklagenævnet, "Boligklagenævnets årsberetning 2015", 2016, tilgængelig på: <https://aua.gl/da/Udgivelser/2015/Boligklagenavnets-aarsberetning-2015>.

- 128 Boligklagenævnet, "Boligklagenævnets årsberetning 2016", 2017, tilgængelig på: <https://aua.gl/da/Udgivelser/2016/Boligklagenavnets-aarsberetning-2016>.
- 129 Boligklagenævnet, "Boligklagenævnets årsberetning 2015", 2016, tilgængelig på: <https://aua.gl/da/Udgivelser/2015/Boligklagenavnets-aarsberetning-2015> og Boligklagenævnet, "Boligklagenævnets årsberetning 2016", 2017, tilgængelig på: <https://aua.gl/da/klage/Boliglovgivning/Boligklagenavnets-aarsberetninger/Boligklagenavnets-aarsberetning-2016>.
- 130 FN's Højkommissær for menneskerettigheder, "Manual on human rights monitoring: Chapter 20 - Monitoring economic, social and cultural rights", kapitel C, tilgængelig på: <https://www.ohchr.org/Documents/Publications/Chapter20-48pp.pdf>.
- 131 FN's Konvention om Økonomiske, Sociale og Kulturelle Rettigheder, "Concluding observations on the sixth periodic report of Denmark", E/C.12/DNK/CO/6, 18. oktober 2019, pkt. 11.
- 132 Grønlands Statistik, "Tilgangen af boliger og boligbestanden 2009", tilgængelig på: <http://www.stat.gl/dialog/main.asp?lang=da&version=200901&sc=BO&subthemecode=p2&colcode=P>
- 133 Regeringen og KL, "Aftale om gode grunddata for alle – en kilde til vækst og effektivisering", 3. oktober 2012, tilgængelig på: <http://grunddata.dk/wp-content/uploads/2016/02/Grunddata-aftaletekst.pdf>.
- 134 Digitaliseringsstyrelsen, "Hvad er grunddata", tilgængelig på: <https://digitalimik.gl/da/Digitale-loesninger/Grunddata/Hvad-er-grunddata> og Naalakkersuisut, "Gratis grundkort – Et bidrag til vækst og effektivisering", 26. februar 2018, tilgængelig på: <https://naalakkersuisut.gl/da/Naalakkersuisut/Nyheder/2018/02/260218-Gratis-grundkort>.

**INSTITUT FOR
MENNESKE
RETTIGHEDER**

Inuit Pisinnaatitaaffiit Kalaallit Nunaata Siunnersuisoqatigiivi
Grønlands Råd for Menneskerettigheder